

ZBORNÍK ABSTRAKTOV

Radikálna filozofia a radikalita filozofie

(vedecká konferencia)

7. november 2025
Filozofický ústav SAV, v. v. i.
Bratislava

Editor:

Ing. PhDr. Peter DAUBNER, PhD.
(Filozofický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)

Třetí cesta osvícenství? Dobruškova radikální republika mezi liberalismem a kolektivismem

PhDr. Vladimír VOKÁL
(Metropolitní univerzita Praha)

Příspěvek představí Mosese Dobrušku (Junius Frey), dnes téměř zapomenutého politického filozofa konce 18. století, kterého v rámci svého výzkumu znovu uvádím do odborné diskuse. V jeho díle *Philosophie sociale* (1793) se objevují motivy, které lze číst jako součást dějin radikální filozofie: pojem „princip“ stojící nad vůlí většiny a legitimizující jen takový zákon, který odpovídá rozumu, rovnosti a přirozenému právu; požadavek „nejpřísnější rovnosti“ bez privilegií; důraz na „boření“ jako nezbytnou přechodnou fázi k republikánskému ústavnímu řádu; i ostrá konstrukce nepřítele v podobě církevního scholasticismu a aristokratických výsad. Jazyk *Philosophie sociale* se opírá o binární opozice (princip vs. svévole, rozum vs. scholastika, svoboda vs. privilegia), čímž vykazuje ranou „gramatiku“ radikální ideologie. Ukazují, že Dobruška nepředstavuje marginální figuru revoluční doby, ale originálního autora radikální politické a sociální filozofie středoevropského osvícenství, který byl neprávem vytěsněn z paměti dějin.

Radikálne a anarchisticky: Od atentátov, odborových štrajkov, cez squatting, bojkot daňovej povinnosti až po guerilla gardening

Mgr. Patrik Ismael MAJOVSKÝ
(Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brně)

Z veľkých politicko-sociálnych filozofií (popri liberalizme, konzervativizme a marxistickom socializme) je práve anarchizmus najčastejšie prepájaný s pojmom radikality či radikálnosti, ktorý býva semioticky zredukovaný len na individuálny teror, násilie alebo na pokus o dezorganizáciu spoločnosti. Pars pro toto sa potom jeden násilný akt alebo obyčajný protest vníma ako synonymum anarchie. Ide však o zavádzajúcu skratku – dôsledok kontrapropagandy, ktorá spolu s ďalšími dezinterpretáciami a konotáciami naďalej pretrváva v ľudovej imaginácii, v politickom, ale aj v akademickom diskurze. Príspevok sa v úvodnej časti venuje dobovej genealógii „anarchistickej radikality“ cez ťažiskový pojem propaganda činu, vrátane základných terminologických diferencií: propaganda činu vs. propaganda činom, priama akcia atď.; a v obrysoch sleduje vývoj anarchistickej diskusie (napr. vo vzťahu k násiliu/nenásiliu), ako aj zmenu taktiky v rámci revolučných prefiguratívnych praktík. Inými slovami, príspevok ponúka náhľad na anarchistickú kontrakultúrnu každodennosť a jej premeny – od „klasikov“ ako M. Stirner, P.-J. Proudhon, M. Bakunin, J. Most, P. A. Kropotkin, E. Goldman, až po súčasné „autorstvo“ ako J. Zerzan, J. C. Scott, D. Graeber, P. Gelderloos, U. Gordon, B. Black, T. Warburton a M. Killjoy. Príspevok nie je len „čistou teóriou“, ale jeho bázu dopĺňa aj autorom zrealizovaný antropologický a kriminologický výskum, t. j. empirická evidencia.

Ontologie a politika: Nesmiřitelný spor Bookchina s Beyem

Mgr. Tereza D. REICHELOVÁ
(Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze)

V polovině 90. let došlo mezi dvěma prominentními figurami tehdejší americké kontrakultury, Murrayem Bookchinem a Hakimem Beyem, k velmi ostré výměně názorů ohledně tzv. ontologického anarchismu. Bey, který tento koncept rozpracoval v útlé knize *Dočasná autonomní zóna* (1991, česky 2004), tvrdil v zásadě to, že moderní politika - a věda - je pouhý zmatený Babylon, který pochází z dualistického oddělení slov, teorií a ideologií od konkrétní žité a tělesné zkušenosti. Krize pozdní modernity, v čele s tou ekologickou, proto nelze řešit pomocí osvícenských nástrojů, které jsou samy součástí problému. Podle něj je naopak potřeba opřít se opět, tak jako premoderní humanisté, o vlastní nervovou soustavu a fyzický prostor sdílený s blízkými. Bookchin na Beyovu *Dočasnou autonomní zónu* zareagoval knihou *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable Schasm* (1995), v němž jeho snahu jít do kosmologického a ontologického podloží politiky odmítl jakožto individualistickou buržoazní zábavu. Anarchisté podle něj naopak musí přijít se silným levicovým programem, vycházejícím z odborů a komunitního organizování, stát se nástupci velkých emancipačních projektů - národního státu a socialistického hnutí - a konfrontovat politická epicentra moci z antifašistických pozic. Moc není žádná Simulace, z které se jde vymeditovat! Jejich spor je, a troufám si říct, že i bude, jádrem klíčového dilematu současnosti, okolo kterého se nakonec začne štěpit každý politický projekt: jít ke kořenům a měnit napřímo to, co je v naší moci a našem dosahu - byť i jen na omezenou dobu; anebo se snažit navázat na problematiku politické trajektorie sociálních hnutí, snažit se akumulovat moc a vliv a poté svět měnit z co nejsilnější pozice a co nejplošněji? V konferenčním příspěvku se skrze argumenty Beye a Bookchina pokusím předeštit nesmiřitelný spor mezi monistickým a dualistickým pojetím (emancipační) politiky a s pomocí českého polozapomenutého a nedávno znovuobjeveného filozofa Vítězslava Gardavského budu tvrdit, že zdaleka nejde jen o abstraktní spor o univerzálie, který by se týkal několika zapálených anarchistů.

Konferencia sa koná v rámci projektu VEGA č. 2/0110/24 Úlohy politickej filozofie v kontexte antropocénu II.

Cripovat rodinu: Nukleární model optikou „nezpůsobilosti“

Mgr. Darja DOČEKALOVÁ

(Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)

V kruzích radikálního feministického myšlení se žánr kritiky nukleární rodiny v poslední letech etablovat jako téměř kanonický. Kromě marxisticko-feministické teorie sociálně reprodukce (Weeks 2023) se v tomto ohledu osvědčila mj. intersekcionalní analýza, která nukleární rodinu konceptualizuje z různorodých pozic marginalizovaných subjektů. Tento konferenční příspěvek si klade za cíl prostřednictvím intersekcionalního přístupu a crip theory doplnit dosavadní feministickou kritiku nukleární rodiny o méně známou, avšak neméně podstatnou optiku „nezpůsobilosti“. Úvodem příspěvku představím koncept nukleární rodiny jako „standardizované sítě“ (Star 1990) v rámci současných neoliberalních společností, jež produkuje specifické formy „nezpůsobilosti“ a „nezpůsobilých subjektů“. Kategorie nezpůsobilosti bude dána do souvislosti s genderovaným požadavkem na privatizovanou podobu péče a požadavkem na individualizovanou autonomii pečujícího subjektu. Individuální autonomii přitom objasním jako mající socio-ekonomické předpoklady ve smyslu dostatečného přístupu k různým druhům kapitálu a „socio-kognitivním protézám“ (Callon 2005). Dále zohledním strukturální zkušenosti „nezpůsobilých“ subjektů vzhledem k výkonům privatizované péče a prostřednictvím tohoto se pokusím v rámci příspěvku zahrnout do diskuse o reprodukční spravedlnosti mj. subjekty označované jako mající „mentální postižení“. V závěru příspěvku představím na alternativní systémy péče a sociální reprodukce, které operují mimo standardy nukleární rodiny a které nachází odraz v soudobých crip a feministických aktivistických praxích (Piepzna-Samarasinha 2022). Úplným závěrem poukážu na potřebu artikulace reprodukčních práv „doposud nezahrnutých“ (Titchkosky 2011) „nezpůsobilých“ subjektů v rámci současného legálního systému a jazyku lidských práv.

Aditívne a konštitutívne prístupy vo feministických teóriách útlaku

Mgr. Miroslava MIŠIČKOVÁ

(Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

V príspevku sa zaoberám reflexiou prístupov marxisticko-feministických teórií sociálnej reprodukcie a intersekcionalných teórií k diferencujúcim sociálnym určeniam ako je rod, trieda, rasa či sexuálna orientácia. Na obe teoretické tradície aplikujem rozlíšenie aditívneho a konštitutívneho modelu analýzy sociálnych delení, ktoré ponúkla Nira Yuval-Davis. Na základe neho ukazujem, že z hľadiska prístupu k analýze diferencujúcich sociálnych určení nemožno medzi marxisticko-feministickými TSR a intersekcionalnými teóriami viesť ostrú deliacu čiaru. Naopak, medzi oboma prístupmi možno nájsť prieniky v základných epistemologických východiskách. Obe tradície sa usilujú prekonať redukcionistické vysvetlenia sociálnej reality a zachytiť prepletené štruktúry moci a nerovnosti. V závere argumentujem, že integrácia intersekcionalnej perspektívy do marxisticko-feministických teórií sociálnej reprodukcie môže viesť k teoreticky presvedčivejšej a politicky účinnejšej analýze podmienok sociálnej reprodukcie v podmienkach kapitalizmu.

Whitehead ako radikálne odlišný postmoderný filozof? Reflexia diela D. R. Griffina

Mgr. Stefan ZOLCER, PhD.

(Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Diskusia o povahe modernej a postmodernej filozofie sa väčšinou spájajú s francúzskymi mysliteľmi druhej polovice dvadsiateho storočia, a v týchto diskurzoch sa reflektujú nálady zväčša sedemdesiatych a osemdesiatych rokov. David R. Griffin to vníma radikálne odlišne. Jeho dielo z roku 2007 (Whitehead's radically different postmodern philosophy) už v názve naznačuje, že vníma Whiteheada ako postmoderného filozofa. Dôvody, ktoré ho vedú k takémuto vnímaniu môžeme nachádzať už v jeho skorších dielach. Griffin tam načrtol dôležité rozlíšenie. Pojem postmoderny podľa neho referuje na dve odlišné pozície resp. dva rôzne postoje. Prvý možno nazvať dekonštruktívny alebo relativistický postmodernizmus. Zameriava sa na dekonštrukciu napr. takých pojmov ako je pravda (presnejšie korešpondenčná teória pravdy), univerzálne hodnoty a normy, zmysel, rozum a ďalšie. Druhý postoj možno nazvať konštruktívny postmodernizmus. Tento postoj sa snaží o revíziu moderného obrazu sveta, ale nie tým, že zamietne možnosť resp. legitimitu akéhokoľvek svetonáhľadu alebo „metanarátivu“, ale tým, že sa pokúša o tvorbu nového postmoderného obrazu sveta. V tejto pozícii nedochádza k návratu k predmoderným prvkom, ani k úplnému zamietnutiu moderny. Zdôrazňuje sa, že moderný svet priniesol jedinečné výhody a pokrok, ktoré by sme nemali stratiť zo zreteľa pri kritizovaní negatívnych prvkov moderny. Myslím, že takéto vnímanie postmoderny ako aj Whiteheada si zaslúži bližšiu reflexiu. V tomto príspevku sa budem snažiť preskúmať vnímanie pojmov moderny a postmoderny, ako ich načrtli procesualni filozofi, pričom vychádzať budem najmä z diela D. R. Griffina. Načrtnem aj alternatívy voči Griffinovmu vnímaniu jednak postmoderny a jednak Whiteheada ako postmoderného filozofa. Nájdeme totiž aj iné prístupy a iné riešenia tejto otázky.

Anarchizmus Alberta Camusa
Mgr. Dominik KULCSÁR, PhD.
(Filozofický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)

Cieľom mojej prezentácie je predstaviť anarchistický aspekt myslenia Alberta Camusa. Hoci je Camus často vykresľovaný ako reformista a ostrý kritik revolúcie, táto charakteristika prehliada kľúčové aspekty jeho filozofie. Jeho teória revolty, ako ju rozvinul v diele *L'Homme révolté*, reaguje na nihilizmus, ktorý vychádza z hegelovskej filozofie dejín, v tej podobe v akej ju rozvinuli Marx a Kojève. Čo je však dôležité a prehliadané, je to, že Camus má za cieľ oživiť a aktualizovať anarchistické myšlienky a prúd, v kontexte povojnového totalitného sveta – tým, že revoltu považuje za neoddeliteľnú súčasť ľudskej prirodzenosti. Ľudia tak majú prirodzenú schopnosť vzdorovať útlaku a autorite. Na začiatok predstavím jeho model čistej revolty; následne úlohou revolty pri vývoji ľudskej prirodzenosti a histórie, ktorej cieľom je podľa Camusa ľudská sloboda. Na záver ukážem, že Camus nie je proti revolúcii per se; v radikálnom poňatí vníma revoltu a revolúciu ako neoddeliteľné póly v dialektickom napätí – každá z nich je limitom a mierou tej druhej.

Filozofia a revolúcia bežného myslenia
PhDr. Peter ŽIAK, PhD.
(Národné osvetové centrum, Bratislava)

Ako môžu dnes filozofi prispieť k prekonaniu politickej krízy, ktorá podnecuje pravicový extrémizmus, polarizáciu spoločnosti a kultúrne vojny? Dokáže vôbec filozofia osloviť masy a formovať ich elementárne predstavy o fungovaní sveta a spoločnosti? Tieto otázky sa budeme snažiť zodpovedať z perspektívy „filozofie praxe“ Antonia Gramsciho a súčasných postmarxistických teoretikov, ktorí vypracovali teórie ľavicového populizmu ako progresívnej a radikálne demokratickej alternatívy populizmu reakčného a autoritárskeho. Podľa Gramsciho by mal filozof myslieť v kontakte s masami, ich mentalitou, vierou a kultúrou, čo je nevyhnutným predpokladom toho, aby jeho pokrokové idey získali širokú popularitu a prispeli k sformovaniu „historického bloku“ (jednoty ekonomickej základne a ideologickej nadstavby). Progresívny populizmus môže uspieť iba vtedy, keď presadí politické imaginárno, ktoré bude schopné fixovať afektívnu (libidinóznú) energiu kolektívu, k tomu je však potrebné uskutočniť revolúciu bežného myslenia – hodnôt a motivácií ukotvených v konkrétnych životných praktikách, ako aj vo všeobecnom konsenze o tom, čo je „prirodzené“ či „správne“ fungovanie spoločnosti.

„Zostane to v rodine“. Otázka rodičovskej autority
Mgr. Ľubica KOBOVÁ, MA, PhD.
(Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovej v Prahe)

Cieľom príspevku je priblížiť sa k chápaniu politických vzťahov v diele Mary Wollstonecraft (1759 – 1797) prostredníctvom pochopenia mocenských vzťahov a vzťahov autority v jej chápaní rodiny. Hoci Wollstonecraft vo svojom diele artikulovala novú predstavu o podobe manželských vzťahov, pre pochopenie rodiny a politických vzťahov vôbec je dôležité aj jej chápanie detí, a to predovšetkým ich výchovy, vzdelávania a práv a povinností, ktoré majú a práv a povinností, ktoré voči nim majú ich rodičia. Integratívny prístup Mary Wollstonecraft k chápaniu legitímnej politickej moci a autority a prekračovania jej hraníc v prípade mocenského vzťahu medzi rodičmi a deťmi nám môže pomôcť vidieť otázky práv rodičov a detí diskutované aj dnes opätovne ako otázky politickej moci. Tie sa dnes však diskutujú v pomerne kompartmentalizovanej a od otázok politickej moci oddelenej podobe. Diagnóza iliberalizácie a oslabovania demokracie má v súčasnosti podobu identifikácie erodovania hlavných liberálno-demokratických zásad a inštitúcií ako je vláda práva, del'ba moci, práva menšín atď'. Domnievam sa, že k diagnóze premeny liberálnych demokracií môže prispieť aj pochopenie mocenských vzťahov v rodine. Pre toto výsostne politické chápanie si pritom môžeme privolať na pomoc myslenie Mary Wollstonecraft, ktorá v diskusii s mysliteľmi svojej doby (či už priamej, s Edmundom Burkeom, alebo nepriamej, s Rousseauom a Lockeom) chápala rodinu ako súčasť politickej sféry.

Anarchistický personalismus? „Common decency“ George Orwella v technokratickém věku nadnárodních korporací

Doc. MgA. **Jan MOTÁL**, Ph.D.

(Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně)

Příspěvek se pokouší nově zhodnotit pojem common decency u George Orwella jako moderní formu přirozené morálky, jak ji formuloval Petr Kropotkin. V konfrontaci s kritikou technokratické civilizace Jacquesa Ellula je common decency chápána jako základní forma morální autonomie člověka – přirozená, existenciální a duchovní rezistence vůči systému, který redukuje etiku na efektivitu. Výsledkem je návrh „anarchistického personalismu“: etiky, jež vychází z přirozené solidarity, osobní odpovědnosti a důstojnosti člověka jako vztahové bytosti. Příspěvek vyzdvihuje komunitní open-source hnutí jako prostředek k uskutečnění této solidarity v digitálním prostředí navzdory korporátnímu tlaku.

Radikální filosofie na cestě od dekonstrukce k rekonstrukci

Doc. **Michael HAUSER**, Ph.D.

(Filozofický ústav AV ČR, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze)

Radikální filosofie se ve svých různých formách dlouhodobě zaměřuje především na kritickou analýzu či dekonstrukci rozličných společenských jevů a struktur. Odhaluje jejich sociální podmíněnost a kulturní konstruovanost, jejich utlačovatelskou stránku, jejich eurocentrismus a kolonialismus, jejich patriarchálně maskulinní povahu nebo jejich antropocentrický původ. Radikální kritičnost ke všemu existujícímu a nekonečná dekonstrukce však způsobila, že nakonec „kritice došla pára“ (Latour). Kvůli jakým ideám a principům máme vést emancipační a environmentální zápasy, jestliže vše bylo dekonstruováno? Není zapotřebí přejít od dekonstrukce k rekonstrukci? V přednášce představím koncepci konstruktivní radikální filosofie a ukáži, jakým způsobem lze vytvářet nové perspektivy ve filosofii (Badiouova perspektiva pravdy), politice (perspektiva nového komunismu), umění (pojem uměleckého díla) nebo teologii (ateistické pojetí Boha).